

lítica lingüística a Catalunya, no sovintegen gaire les reflexions d'aquest caire i aquest nivell. Per això, és una baula més d'aquest debat que fa anys que dura i que, tot ho indica així, en durarà encara molts més.

Josep Maria Puig Salellas (edició a cura d'Ester Franquesa i Lluís Jou),

Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori.

Textos de Josep M. Puig Salellas [pròleg de Juan-José López Burniol].

Madrid: Fundació Noguera/Marcial Pons, 2009, 446 pàg.

ISBN 978-84-976-8552-8

Ismael E. Pitarch*

Comencem pel final. Si el tema i l'autor us mereixen interès, guanyeu temps i aneu de seguida a la llibreria a comprar el llibre, encomaneu-lo per Internet o busqueu-lo en alguna biblioteca, i si no el tenen, feu-lo comprar; no us en penedireu gens. Si us agrada dialogar, no només amb l'esplèndid pomell d'autors, afició per la qual us felicito i de la qual gens no voldria apartar-vos amb aquests balbucesos, tant de bo que no us penediu del que ara enceteu amb una cinquena veu.

El llibre s'incorpora de ple dret i amb excel·lència —i és el primer que cal dir— a l'esplèndida tradició jurídica i doctrinal bastida per savis notaris que han contrapuntejat les seues labors professionals amb l'estudi, assossegat, prudent, rigorós i carregat de realitat, del dret de la terra i de les seues persones, en un àmbit nou com és el dret lingüístic. Perquè és prou sabut que l'article 3 de la Constitució espanyola del 1978 i el correlatiu 3 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya del 1979, amb els homòlegs dels estatuts d'autonomia de les altres comunitats amb llengua pròpia, introdueixen una nova qüestió jurídica en el dret espanyol: la regulació de l'oficialitat de les llengües i la consagració del principi de respecte i protecció de les que no són la castellana, hiperprotegida constitucionalment i civilment.

La recuperació de l'ús públic i oficial del català fou prioritària en l'agenda dels partits i les organitzacions socials a la Catalunya de la Transició. Així, no és estrany que ben prompte es plantegés l'estudi d'aquesta qüestió. El 1980, poc després de l'entrada en vigor de l'Estatut, la Càtedra Duran i Bas i els col·legis

---

* Ismael E. Pitarch, lletrat del Parlament de Catalunya i professor de la Universitat Pompeu Fabra.

de notaris i d'advocats de Catalunya organitzaren les Jornades sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, en les quals Josep M. Puig Salellas, llavors degà del Col·legi de Notaris, presentà una ponència sobre l'ús del català davant l'Administració, en la qual féu les primeres consideracions sobre la doble oficialitat i el dret dels ciutadans a usar a Catalunya qualsevol de les llengües oficials davant dels poders de l'Estat.

A partir d'aquell moment, Puig Salellas reflexionà incansablement sobre la coexistència de dues llengües oficials a Catalunya i el desequilibri entre la llengua catalana, amb un tractament explícitament prioritari a l'Estatut, i la castellana, que ocupa, de fet, una posició més forta, no només per raons històriques, demogràfiques o econòmiques, sinó també perquè és la llengua oficial de les institucions estatals. La seua reflexió al llarg del temps, paral·lela però sovint poc coincident amb els posicionaments del legislador català, del legislador estatal i, sobretot, del Tribunal Constitucional, quedà plasmada en una vintena d'articles publicats entre el 1980 i el 1999, bona part dels quals en la *Revista de Llengua i Dret*.

Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori, coeditat per Marcial Pons i la Fundació Noguera, arreplega deu d'aquests treballs, en edició d'Ester Franquesa i Lluís Jou, i pretén oferir als estudiosos del dret i als qui es dediquen a la llengua i a la planificació lingüística un conjunt estructurat del pensament lingüístic de Puig Salellas, d'interès per als territoris de parla catalana, però també per a qualsevol país on en un mateix territori, com apunta el títol, coexisteixen dues llengües oficials.

Ester Franquesa, lingüista de professió, directora del Centre de Terminologia Termcat del 1997 al 2002 i directora de l'Àrea de Llengua de l'Institut Ramon Llull des de la seua constitució fins al 2004, i Lluís Jou, notari i director general de Política Lingüística entre el 1996 i el 2003, han seleccionat els textos i els han ordenat: la part general arreplega els treballs de reflexió sobre la problemàtica jurídica de la doble oficialitat i els grans conceptes que la sustenten; la part especial, les aplicacions concretes de la regulació legal de l'ús de la llengua catalana en àmbits específics, com són l'ensenyament, el notariat i el món socioeconòmic. El volum s'enriqueix amb els textos íntegres de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística, i la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, i també amb els fonaments jurídics de set de les sentències més rellevants del Tribunal Constitucional en aquesta matèria. Tota aquesta documentació ajuda a seguir i fonamentar les argumentacions dels treballs de Puig Salellas, en diàleg fecund, intens, recíproc i no sempre coincident.

Ester Franquesa i Lluís Jou presenten, en dos textos introductoris, rigorosos, anotats i succints, els treballs publicats i la figura de l'autor. En el primer sintetitzen el procés de formació del que anomenen *dret lingüístic català* —donant per feta l'existència d'una branca específica de dret autonòmic català— i el protagonisme indubtable i públicament reconegut que hi ha tingut Puig Salellas. També revisen la seua evolució intel·lectual en aquest camp. En el segon, fan una ressenya biogràfica del notari Puig Salellas, subratllant algunes aportacions al pensament polític a l'entorn de les idees de l'autodeterminació i dels drets històrics, i també la seua participació en institucions acadèmiques i socials i la influència pregona que exercí i exerceix.

Cada un dels textos de Puig Salellas és encapçalat per un comentari introductor dels editors «per a contextualitzar-los i posar-los en relació entre ells», i per un resum amb referències al marc estatutari actual. Els comentaris ajuden a retrotraure'ns al moment històric de cada article i prefiguren un primer estudi, sintètic i prou complet, sobre l'aportació doctrinal de Puig Salellas a la regulació jurídica de les llengües oficials.

Els textos i els comentaris introductoris mostren clarament que Puig estructura el seu pensament per mitjà dels conceptes de *llengua pròpia*, *doble oficialitat lingüística* i *normalització*. *Llengua pròpia* és un concepte jurídic substantiu amb conseqüències normatives genèriques, que es projecten sobre les institucions pròpies i sobre el territori, i d'altres de derivades, que es projecten sobre la doble oficialitat lingüística per fer prevaler el català en supòsits de manca d'elecció i per fonamentar l'acció normalitzadora dels poders públics. La *doble oficialitat* s'estructura sota el principi de la simetria de l'oficialitat del català i el castellà, del qual deriven dues conseqüències transcendents: la primera, la lliure elecció de la llengua per part del ciutadà, a qui mai i enlloc no es poden exigir traduccions; la segona, la disponibilitat, que comporta que les administracions i els serveis públics han d'estar preparats per correspondre a l'elecció del ciutadà, tant en el que pertoca a l'atenció directa com pel que fa al procediment. Aquest darrer principi implica, en el pensament de Puig, el deure de conèixer les dues llengües oficials, que afecta tots els funcionaris, qualsevol que siga l'administració a la qual serveixen, i també totes les persones que presten serveis o fan labors d'atenció al públic; deure i dret que impliquen correlativament la necessitat d'acreditar el coneixement del català —el del castellà sempre es dóna per sabut— per accedir a la funció pública o a llocs de treball que comporten l'atenció al públic. Finalment, la *normalització* comporta, segons Puig, que la Generalitat ha de garantir l'ús oficial del català i del castellà; l'ensenyament de les dues llengües

sobre la base que el català, com a llengua pròpia, ha de ser la *pedra angular* del sistema educatiu; la creació de condicions per arribar a la igualtat plena de les dues llengües, amb la potestat del legislador català d'intervenir en les diverses esferes de la vida social, que pot establir segons criteris d'oportunitat, tal com ha fet en les dues lleis que, successivament, han regit la matèria els darrers vint-i-sis anys. Com puntualment pondera Juan-José López Burniol, president de la Fundació Noguera, en el pròleg, l'aportació doctrinal de Puig va aconseguir un èxit ple amb la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística, fet al qual contribuí sens dubte Lluís Jou, bon coneixedor de Puig i de la seua doctrina, que va tindre un paper clau en l'elaboració de la Llei.

Puig presumia de mantenir sempre la seua independència política, cosa que li va permetre de criticar d'una manera constructiva, a vegades amb duresa, les mancances que, a parer seu, tenia la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística, i més encara, els fonaments i apriorismes ideològics de les sentències del Tribunal Constitucional. Puig era partidari de substituir la Llei del 1983 per una de nova que establís amb més precisió les bases del sistema. També ho era d'emplaçar la regulació de la llengua de l'ensenyament en una llei catalana d'ensenyament i no en la de política lingüística, com es desprèn del treball «La llengua de l'ensenyament. Comentari a la Sentència del Tribunal Constitucional 337/1994, de 23 de desembre»; i també d'establir un sistema sancionador directe i explícit per a les infraccions a la normativa; tots, temes explicitats i ponderats succintament pels editors.

Algunes de les idees de Puig són discutides, tant des d'una òptica política com des d'una de jurídica. Així, hi ha autors que han negat eficàcia jurídica al concepte de *llengua pròpia*. Per a aquests, *llengua pròpia* és una declaració simbòlica, historicista, que no aporta protecció específica al català. Per la seua part, el Tribunal Constitucional, que n'ha admès el valor jurídic en algunes sentències, entre d'altres la STC 337/1994, de 23 de desembre, també ha anat elaborant el concepte, *praeter constitutionem*, de *llengua comuna*, que aplica al castellà i del qual deriva prerrogatives, que Puig Salellas criticava. Tampoc no han faltat veus de grups polítics que han volgut suprimir el concepte o aplicar-lo tant a la llengua catalana com a la castellana. Altres autors no admeten la correlació directa entre l'oficialitat de la llengua catalana i la disponibilitat lingüística dels funcionaris, i encara menys de les persones que, sotmeses a relacions de dret privat, presten serveis o atenen el públic.

Encara és menys pacífica la possibilitat d'exigir l'acreditació del coneixement del català per accedir a la funció pública, que el Tribunal Constitucional va

admetre, només per a funcionaris de la Generalitat de Catalunya, en la Sentència 46/1991, de 28 de febrer, els fonaments jurídics de la qual troba el lector en els annexos. Ara per ara no s'ha admès, però, la necessitat que l'acreditin els funcionaris de l'Estat. Pel que fa a les disposicions en aquest sentit de l'Estatut del 2006, amb relació als notaris, registradors, jutges, magistrats i fiscals, tots sabem que han estat qüestionades davant del Tribunal Constitucional. Les paraules són claus i mares de la realitat, i en el llenguatge tècnic, la terminologia —Ester Franquesa subtilment la postilla d'*espill del món*— no és només un codi de casta, sinó també i sobretot un instrument auxiliar per al pensament crític i clarificador. Des d'aquests paràmetres, cal destacar l'aportació, elaboració i defensa que Puig fa del terme *doble oficialitat*, aparentment sinònim del de *cooficialitat*, construït pel Tribunal Constitucional, però, en realitat, contraposat a aquest. A ningú no se li escapa la càrrega ideològica que hi ha darrere dels dos termes.

El pensament i la reflexió jurídica singular de Puig amb relació a la llengua és fonamental per a la interpretació de les normes jurídiques catalanes que regulen l'ús de les llengües oficials. Més encara, els articles 6, 32 a 36, 143 i 149 de l'Estatut del 2006, dotats ací de major rang jurídic, provenen directament de la Llei del 1998, alhora inspirada en bona part en els treballs que constitueixen el nucli dur d'aquest llibre. Tots els escrits de Puig Salellas trasllueixen, però, la preocupació de separar els raonaments jurídics dels plantejaments polítics, preocupació també compartida pels editors.

Acabem pel principi: Josep Maria Puig Salellas «va escriure més que va parlar, i va fer més que va escriure», com encertadament sintetitza López Burniol en el pròleg; «persona intel·ligent i amb criteri propi [...], un jurista compromès amb [...] el país i les institucions», com destaquen els editors. Siga'ns permès d'anotar marginalment que Puig Salellas, jurista i per damunt de tot *cives*, coneixedor com pocs de la realitat, bé podria haver aixecat acta notarial que «diversos són els homes i diverses les parles, i han convingut molts noms a un sol amor». Puig Salellas, una persona que ha enriquit humanament i intel·lectualment els que el coneguérem. *Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori. Textos de Josep M Puig Salellas*, una obra que cal llegir i repensar, i amb la qual cal continuar dialogant, des de la complexa realitat present. Els editors ens ajuden, i molt, a fer-ho, amb honestat i rigor.